

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ОЗНАКИ, ЩО СКЛАДАЮТЬ КРИМІНОЛОГІЧНИЙ СКЛАД ОСОБИ, ЯКА САМОВІЛЬНО ЗАЛИШАЄ ВІЙСЬКОВУ ЧАСТИНУ АБО МІСЦЕ СЛУЖБИ

Ткаченко Павло Ігорович

*аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Міністерства внутрішніх справ України
м. Дніпро, Україна*

Самовільне залишення військової частини або місця служби є вкрай негативним, кримінально-карним, правопорушенням, яке становить значні загрози для військової дисципліни та національної безпеки. На протязі тривалого часу, дана актуальна проблема становить значний інтерес в контексті кримінологічних досліджень, зокрема у зв'язку з необхідністю розуміння причин та характеристик осіб, які вчиняють правопорушення. В даній роботі ми аналізуємо теоретичну площину кримінально-правових ознак, які визначають кримінологічний склад особи, що самовільно залишає військову частину або місце служби.

Кримінально-правові ознаки особи злочинця, що самовільно залишила військову частину або місце служби – це відомості про склад вчиненого самовільного залишення військової частини або місця служби, спрямованість та мотивацію кримінально-протиправної поведінки, одноособовий або ж груповий характер кримінально-протиправної діяльності, форму співучасті, інтенсивність кримінально-протиправної діяльності, наявність судимостей тощо¹. Водночас, кримінально-правові ознаки особи злочинця мають важливе значення при призначенні особі, яка самовільно залишила військову частину або місце служби, покарання. Зокрема, відповідно до чинного кримінального законодавства України суд під час призначення покарання має враховувати характер та ступінь суспільної небезпечності вчиненого кримінального правопорушення, особу, винну у його скоєнні, ставлення злочинця до вчиненого ним кримінально-протиправного діяння та обставин справи, які безпосередньо пом'якшують або ж обтяжують кримінальну відповідальність²³.

Досліджуючи вищевказану проблематику варто зауважити правовий контекст, а саме, більшість країн мають чітко визначені норми щодо

¹ Чаплинська Ю.А. (2019). Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. С. 181–184.

² Денисов С.Ф. (2020). Особа злочинця у кримінологічній теорії України. Харків: Вісник Кримінологічної асоціації України. С. 152–159.

³ Vyprytskyi A. O. (2023). MILITARY OFFENCES AND WAR CRIMES: BACKGROUND, THEORY AND PRACTICE // Publishing House "Baltija Publishing".

самовільного залишення військової служби у своєму кримінальному законодавстві. Такі дії можуть бути кваліфіковані як військовий злочин, дезертирство або інша форма порушення порядку несення або проходження військової служби, залежно від конкретних обставин. Крім того, існують спеціальні норми, які передбачають покарання за невиконання військового обов'язку.

Аналізуючи особистості, які вчиняють самовільні дії, кримінологи звертають увагу на ряд ключових факторів. Перш за все, важливо враховувати соціально-економічний статус та освіту особи. Досвід військової служби, рівень психічного здоров'я та наявність психічних розладів також можуть впливати на ймовірність вчинення протиправних дій.

Дослідження кримінально-правових ознак, що складають кримінологічний склад особи, яка самовільно залишає військову частину або місце служби обумовлене статистичною поширеністю фактів учинення військовослужбовцями досліджуваного виду злочину. Так, аналіз рівня злочинів проти встановленого порядку несення або проходження військової служби свідчить, що у 2007 р. їх було зареєстровано всього 508, у 2008 – 450, у 2009 – 442, у 2010 – 551, у 2011 – 493, у 2012 – 352. Це означає, що протягом 2007–2012 рр. загальна кількість злочинів, які вчинені військовослужбовцями, з певним коливанням скоротилася майже на третину. Звичайно, що рівень військових кримінальних правопорушень не є об'єктивним, оскільки не охоплює великий пласт латентних злочинів, що не відбиваються у показниках кримінально-правової статистики через замкнутість, автономність військової сфери, слабку доступність до неї з боку громадськості, високий рівень корпоративності, сталі традиції військовослужбовців. Від показників рівня військових злочинів відрізняється інший показник – рівень судимості. Так, у 2007–2012 рр. судами України було засуджено 2124 військовослужбовці, зокрема: у 2007 р. – 382, у 2008 р. – 387, у 2009 р. – 395, у 2010 р. – 390, у 2011 р. – 283, у 2012 р. – 287⁴. Цей показник за означений період скоротився на чверть. Водночас за період 2013 – 2022 рр. спостерігається інша динаміка військових кримінальних правопорушень. Так, у 2013 р. обліковано 341 правопорушення, з яких 23 за ст. 407 КК України, у 2014 р. – 4 045, з яких 1810 за ст. 407 КК України, у 2015 р. – 6083, з яких 3916 за ст. 407 КК України, у 2016 р. – 3 580, з яких 2342 за ст. 407 КК України, у 2017 р. – 6043, з яких 3188 за ст. 407 КК України, у 2018 р. – 241, з яких 166 за ст. 407 КК України, у 2019 р. – 11, з яких 9 за ст. 407 КК України, у 2020 р. – 4 014, з яких 2878 за ст. 407 КК України, у 2021 р. – 2 980, з яких 2006 за ст. 407 КК України; у 2022 р. під час дії правового режиму воєнного стану вчинено 13 766

⁴ Military offences and war crimes: background, theory and practice : monograph / ed. by V. M. Stratonov. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. 876 p.

військових кримінальних правопорушень, з яких 6183 обліковано за ст. 407 КК України⁵.

Разом із тим ознаки, які становлять кримінологічну структуру особи, що самовільно залишає військову частину або місце служби, не завжди характерні в повному обсязі для конкретної особи, що вчиняє це кримінальне правопорушення. Вони подають, як правило, загальний портрет особистості злочинця⁶. Тому залежно від обставин конкретно визначеної справи набір ознак особи, що вчиняє самовільне залишення військової частини або місця служби, буде видозмінюватися⁷.

Таким чином, зважаючи на вищевикладене, проблема дослідження кримінально-правових ознак, що складають кримінологічний склад особи, яка самовільно залишає військову частину або місце служби становить підґрунтя для подальших наукових розробок.

⁵ Ткаченко П. І. (2023). Кримінологічна характеристика особи військового злочинця, який самовільно залишив військову частину або місце служби // *Military offences and war crimes: background, theory and practice : monograph* / ed. by V. M. Stratonov. Riga, Latvia :Baltija Publishing, DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-31>.

⁶ Кримінологія: Загальна та Особлива частини. (2009). Харків: Право. С. 288.

⁷ Висоцький П. Г. (2021). Аналіз ознак особи військовослужбовця, яка самовільно залишила військову частину або місце служби. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. С. 58 – 60.